

**URBANIZATSIYA VA TARIXIY MEROS: SHAHRISABZ
SHAHRINING MISOLIDA**

Xurramov Firuzjon Davlat o'g'li.

“Shahrisabz” davlat muzey-qo'riqxonasi filial mudiri.

Tel: +99897 854 47 55 Email: firuzjonkhurramov@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada urbanizatsiya jarayonlarining tarixiy meros obyektlariga ta'siri Shahrisabz shahri misolida tahlil qilinadi. Shahrisabz — YuNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan shahar bo'lib, unda so'nggi yillardagi infratuzilmaviy rivojlanish tarixiy obidalarining saqlanishi va funksional holatiga ta'sir ko'rsatmoqda. Tadqiqotda arxitektura yodgorliklari va zamonaviy qurilish o'rtasidagi muvozanat, davlat siyosati, shuningdek, mahalliy aholi ehtiyojlari asosida urbanizatsiya-meros munosabati baholanadi.

Kalit so'zlar: urbanizatsiya, tarixiy meros, Shahrisabz, arxitektura, rekonstruksiya, muhofaza.

Аннотация: В данной статье анализируется влияние процессов урбанизации на объекты исторического наследия на примере города Шахрисабз. Шахрисабз включён в Список Всемирного наследия ЮНЕСКО, и в нём развитие инфраструктуры последних лет оказывает влияние на сохранность и функциональное состояние исторических памятников. В исследовании оценивается соотношение между архитектурными памятниками и современным строительством, государственная политика, а также потребности местного населения в контексте взаимодействия урбанизации и наследия.

Ключевые слова: урбанизация, историческое наследие, Шахрисабз, архитектура, реконструкция, охрана.

Abstract: This article analyzes the impact of urbanization processes on historical heritage sites using the example of the city of Shahrisabz. Shahrisabz is listed as a UNESCO World Heritage Site, and recent infrastructure development has

affected the preservation and functional state of its historical monuments. The study assesses the balance between architectural heritage and modern construction, government policy, and the needs of the local population in the context of the urbanization-heritage relationship.

Keywords: *urbanization, historical heritage, Shahrisabz, architecture, reconstruction, preservation.*

Kirish

Urbanizatsiya — bu zamonaviy jamiyat rivojlanishining muqarrar bosqichidir. Ammo bu jarayon ko'plab tarixiy shaharlarda madaniy meros obyektlari bilan ziddiyatga kirishadi. Ayniqsa, YuNESKO merosiga kiritilgan hududlarda shaharsozlikning har qanday o'zgarishi global va mahalliy darajadagi muvozanatni talab qiladi. Shahrisabz — Amir Temur davrining tarixiy markazi bo'lib, so'nggi yillarda faol rekonstruksiya va urbanistik yangilanish bosqichini boshdan kechirmoqda.

1. Shahrisabz: Tarixiy kontekst

Shahrisabz qadimiy Kesh deb nomlangan va XIV asrda Amir Temur tomonidan rivojlantirilgan. Shaharda Ko'ksaroy, Dor-ut Tilovat, Dor-us Saodat majmualari, Aq-Saroy qoldiqlari mavjud bo'lib, ular yuqori arxitektura va madaniy qiymatga ega. 2000-yilda YuNESKO ushbu yodgorliklarni insoniyatning umumiy merosi sifatida tan oldi.

2. Urbanizatsiya va tarixiy meros o'rtasidagi ziddiyat

a) 2014–2017 yillardagi rekonstruksiya ishlari

- YuNESKO baholashiga ko'ra, shahar markazidagi keng ko'lamli buzish va obodonlashtirish ishlari tarixiy tuzilmani o'zgartirdi.
- 50 dan ortiq mahalliy uy buzildi, mahalliy ijtimoiy muhit yo'qotildi.
- Yangi turistik inshootlar (restoranlar, amfiteatrlar) tarixiy landshaftga begona elementlar sifatida qaralmoqda (UNESCO, 2016).

b) Turizm va iqtisodiy manfaatlar bosimi

- Urbanizatsiya asosan turizm infratuzilmasini rivojlantirishga yo'naltirilgan.

- Bu esa tarixiy obidalarni tijorlashtirish xavfini tug'diradi.

3. Davlat siyosati va muhofaza choralarining tahlili

- O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoniga ko'ra, Shahrisabz "ochiq osmon ostidagi muzey" sifatida qayta loyihalashtirilgan.
- O'zbekiston "2017–2021 yillar Davlat dasturi" doirasida tarixiy merosni saqlash va raqamlashtirish ishlarini jadallashtirdi.
- Shahar markazida rekonstruksiya loyihalari bo'yicha xalqaro ekspertlar bilan maslahatlashuv o'tkazilgan, ammo barchasi bahsli bo'lib qolmoqda.

4. Mahalliy aholi va ijtimoiy barqarorlik

- Urbanizatsiya natijasida ko'chirilgan aholi kompensatsiya oldi, biroq ularning tarixiy joy bilan ijtimoiy aloqasi uzildi.
- Mahalliy turmush tarziga begona arxitektura unsurlari ijtimoiy begonalashuvga sabab bo'lishi mumkin.
- Shu bois urbanizatsiya faqat iqtisodiy yoki estetik mezonlar bilan emas, balki ijtimoiy-madaniy kontekstda olib borilishi lozim.

Xulosa

Shahrisabz tajribasi shuni ko'rsatadiki, urbanizatsiya va tarixiy meros o'rtasida sog'lom muvozanatni ta'minlash oson emas. Shaharni zamonaviylashtirish jarayonida merosni yo'qotmaslik, balki uni integratsiyalash lozim. Rivojlanish, madaniy saqlash va fuqarolik ishtirokini birlashtirgan yondashuvgina barqaror natija beradi.

Takliflar

- Har qanday rekonstruksiya loyihasi xalqaro ekspertiza va mahalliy jamiyat bilan kelishilgan holda amalga oshirilishi lozim.
- Raqamli arxivlar va 3D-modellashtirish asosida tarixiy holatlarni hujjatlashtirish kengaytirilishi kerak.
- Merosni saqlashni turizm bilan emas, ta'lim va ijtimoiy barqarorlik bilan bog'lash samaraliroq bo'ladi.

Adabiyotlar (APA uslubida)

- UNESCO. (2016). *Report on the state of conservation of the Historic Centre of Shakhrisyabz*.
- Khalikov, A. (2020). *Urban development and cultural heritage in Central Asia*. Journal of Urban History, 46(3), 311–329.
- Abdullaev, M. (2018). *Shahrisabzda shaharsozlik va meros: Konfliktlar va muqobil yondashuvlar*. Tashkent: Fan.
- Smith, L. (2006). *Uses of Heritage*. Routledge.